

Dokumentation från seminarium 10
Utredningen om vanvård i den sociala barnvården – en svensk sanningskommission?
Göran Johansson, särskild utredare

Inledning

Göran Johansson har en bakgrund inom socialt arbete, och som chef inom stat och kommun i 25 år. Leder statliga utredningar inom bl.a. SIS. Han har sedan hösten 2006 ägnat sig åt denna utredning. Det är en påfrestad utredning som inte liknar någonting annat han tidigare har erfarenheter ifrån. Men han ser det som en meningsfull uppgift. Denna rapport visar på den största skandalen i den sociala barnvården – Och vi har inte ens sett den!

Man har startat denna utredning efter direktiv från statens offentliga utredningar inom barnvården. Denna utredning granskar institutioner och familjehem. Det är viktigt att intervjupersonerna får psykologiskt stöd efter intervjuerna och man erbjuder detta från S:t Lukas-stödet. Man kompletterar intervjumaterialet med arkivmaterial. Man tittar på allvarliga övergrepp och handlingar. De lagar man tittar på är SoL och LVU. Om det gäller nya övergrepp så lotsar man de vidare till polis och åklagare.

Vilka är inbjudna?

De inbjudna i utredningen är de som anser att de eller dens anhöriga haft en dålig tid i ett fosterhem eller på institution och de har fått anmäla sig själva till utredningen. Allt är frivilligt samt övertänkt av individen.

- Endast de som utsatts då de varit placerade av socialtjänsten.
- De som anmäler sig själva, ingen annan så som ex. syskon kan anmäla en person. Detta pga. att det är en känslig utredning. Man har valt att väga för och nackdelar mot varandra då man tog detta beslut. Man har använt Norge som ex. där det var tre personer som begick självmord kort tid efter intervjuerna, det har dock inte kunnat fastställas att de har hänt till följd av intervjuerna men man har valt att inte chansa.
- Det finns ingen tidsbegränsning bakåt i tiden, utan alla som nu är levande kan delta.
- Det är dock ett krav att ärendena måste vara preskriberade för att man skall kunna ingå i utredningen annars hänvisar man till polis och åklagare.

De intervjupersoner som finns har varit placerade mellan 1925-2000, den största andelen är dock de som varit placerade under 40,50 och 60-talet.

Intervjutiden är 3 timmar och det är alltid två personer som intervjuar, intervjupersonen kan välja att ha en person med sig som moraliskt stöd. Utredningen står för alla resekostnader och det händer att de till och med gör hembesök. Intervjuerna spelas in och lagras, och man spelar upp intervjun för intervjupersonerna efter intervjun. Intervjupersonen godkänner alltid materialet. Man använder sig av semistrukturerade intervjuer och man har även ett avancerat datasystem.

Intervjun börjar med att man gör en livslinje där man ritar in placeringarna och sedan börjar man berätta vad som hände under tiden för placeringen. Intervjuerna ställer raka frågor och de får oftast detaljerade berättelser. Stödsamtalen efter intervjun är väldigt viktiga och man erbjuder 8st, många tar del av stödet som erbjuds ca. 20% tar kortet med telefonnumret till stödsamtalsledarna som man delar ut efter intervjun. Men det händer även att personer hör av sig upp till en månad efteråt och vill ha numret. Arkivmaterialet analyseras och man har personal anställd för detta, man tittar ex. på om man verkligen varit på de placeringar man påstått. Intervjumaterialet kompletteras av kommunernas arkiverade material.

Regeringen beslutade att inleda denna utredning i juli 2006, utredarna var på plats i oktober och intervjuerna startade i december. I mars 2009 kom den första delrapporten och i december kommer den andra delrapporten. I december 2011 kommer den sista intervjun att hållas. Det finns liknade utredningar i bl.a. Australien, Kanada, Irland, Norge, Island och Danmark. I alla dessa länder utom Danmark har staten betalat ut skadeståndsbelopp till de drabbade.

Utredningarna har startat för att vuxna har berättat för media, det har alltså inte startat för att kommunala eller statliga tillsynsmyndigheter har uppmärksammat detta. Det brukar handla om att de som utsatts vill ha en ursäkt från staten.

Fakta om utredningen:

- 1 037 intervjupersoner
- 576 genomförda intervjuer
- 393 intervjuer återstår
- Man hade 500 anmälda en vecka efter att man slutat ta emot flera intresseanmälningar 1 mars 2009.
- 44 personer har avbokats
- 56 personer har inte dykt upp
- 11 personer är inte aktuella
- Det finns 2 000 timmar inspelade intervjuer
- Det finns 10 000 sidor intervjureferat
- Alla intervjuare har en bra handledning då det är tufft att höra alla dessa hemska historier.

Av de första 404 intervjupersonerna är:

- 224 kvinnor
- 179 män
- 71 har minst en förälder med annan etnisk härkomst än svensk
- 5 funktionshindrade
- 35 är av det resande folket

De personer som intervjuats är ca. 0,4% av alla de barn som var placerade under denna tid så man kommer aldrig att kunna säga hur stor del av de som placerats som utsatts för vanvård.

Exempel på det som framkommit i intervjuerna:

- Fysiskt våld med tillhyggen
- Övrigt fysiskt våld
- Tvång, regler och bestraffning
- Hot, hotfull situation
- Utnyttjad i arbete
- Integrationskränkning, särbehandling
- Orättvisor
- Sexuella övergrepp
- Försummelse

Några exempel på referat från de intervjuade:

- Om du låter sterilisera dej så kommer du fortare ut från den här institutionen.
- När man rymt från institutionen och blivit hittad så fick man som straff springa framför bilen tillbaka.
- Pojkar som bodde på gårdar och utnyttjades i hårt arbete de fick sova på vindar och i lador.

En stor grupp under alla decennier har utnyttjas och utsatts för sexuella övergrepp sedan 20-talet.

Vad händer framåt?

Thomas Kanger utgjorde ett startskott för denna utredning genom sin dokumentär om pojkar som vanvårdats när de varit placerade av socialtjänsten, denna dokumentär sändes den 18 oktober 2005. Det kommer att sändas en liknande dokumentär om flickor den 19 oktober 2009 kl. 18.15 i programmet Fråga doktorn. I december kommer den andra delrapporten att presenteras där man ev. kommer att koppla vanvården till institutioner och kommuner. Det kommer även att komma ett officiellt erkännande på att det har förekommit vanvård. Det kommer även att bli tvunget att föras en politisk diskussion om ersättning till de drabbade.

Frågor och svar efter föreläsningen

- Har intervjutiden varit tillräcklig?
  - o Ja i de flesta fall.
- Finns vanvården dokumenterad och vad har gjorts åt detta i så fall?
  - o Ja, men mycket sällan. Socialtjänsten har i dessa fall inte brytt sig eller i allmänhet inte trott på de som anmält vanvården. Kommunerna lever inte ens upp till minimum vad lagen säger. Mörkertalet i denna utredning är stora då många utsatta individer väljer att inte delta.
- Vad är ditt intryck?
  - o Barn i familjehem har varit mer utsatta än de som har varit placerade på institutionerna. Det är svårare att garantera barnens säkerhet i familjehem än vad det är på institutionerna. SIS-institutionerna är dem som går ganska fria från kritik. Det kan bero på att barnet har fler vuxna omkring sig samt fler barn och ungdomar att få stöd av.
- Har familjehemmen någon framtid?
  - o Ja de goda familjehemmen har det. Vi måste satsa på att hitta nya sätt att säkra barnens säkerhet. Vi får inte ha en sådan naiv syn på familjehemmen. Det enskilda barnsamtalen är A och O. Barnen bekräftar även att de aldrig skulle vågat sagt något till socialsekreteraren för rädslan vad som skulle kunna ske om familjehemmet viste vad barnet berättat. Men rapporterna visar att barnet sällan en blivit tillfrågade vid socialsekreterarens besök.
- Följs alla intervjuer upp i arkiven?
  - o Nej, men det görs stickprov. Dokumentation av vanvård hos socialtjänsten ingår inte i analysen pga. resurser, stickprov har gjorts där visar att det brister.
- Varför har kommunerna inte följt lagen?
  - o Kommunerna har ”glömt” bort de placerade barnen.
- Det ligger ett nytt förslag om att familjehemmen skall bli vårdnadshavare efter 3 år, kommer tillsynen att försvinna då?
  - o Göran tror att man skall ha en stadigare granskning och tätare besök samt god tid planerad för det enskilda samtalet med barnet/ungdomen för att få ett större skydd för barnen. Han anser att vårdnadsöverflytt efter 3 år är en annan fråga.
  - o Familjehem är bra. Men det krävs en bättre säkerhet. Dessutom får vi inte glömma bort att utredningarna är bättre nu. Det finns till och med ganska långt tillbaka dock pedofiler som har haft barn familjehems placerade hemma.

Antecknat av Camilla Nyström-Onodi och Linda Göransson, socionomstudenter termin 5 vid Mälardalens högskola.